

posvemašnja ljubav prema Slavenima. Te su vrline i pronijele baštinu sv. Ćirila i Metoda kroz sve povijesne stiske i sačuvala je do danas.

U koncilskoj Crkvi naših dana sveto djelo Ćirila i Metoda dobiva posebnu aktuelnost i odiše neobižnom svježinom i privlačnošću. Nezaboravne uspomene papa Ivan XXIII, poput i drugih svojih predšasnika, u zadnje dane svoga života i plodnog pontifikata iskazao je posebnu pažnju slavenskim narodima kada je u svome Apostolskome pismu od 11. svibnja 1963. upućena svim slavenskim biskupima obasuo hvalama dva slavenska apostola i potcrtao veliko značenje njihovog apostolskog djela.

Mi Hrvati preko onih naših biskupija koje su sačuvale glagoljicu i staroslavenski jezik u sv. bogoslužju na poseban smo način povezani sa sv. Braćom. Nemoguće je izreći koliko je ta sveta Ćirilo-Methodska baština pridonijela vjerskoj svijesti, nacionalnoj obrani i liturgijskom životu upravo na našem jadranskom području.

Ecclesiam plantaverunt!

Na svima je nama da sveto naslijeđe čuvamo i da ga novim pokoljenjima predamo.

I naša je dužnost Crkvu zasađivati.

Tako ćemo se najbolje odužiti svetoj uspomeni prvih slavenskih apostola.

Marijan Oblak
pom. biskup zadarski

SV. CIRIL IN METOD – USTANOVITELJA SLOVANSKEGA BOGOSLUŽJA

(Ob 1100 letnici prihoda sv. bratov med Slovane)

V jubilejnom letu ob 1100 letnici prihoda sv. bratov na Veliko Moravsko se je znova poživilo zanimanje predstavnika mednarodne znanosti, teologov, zgodovinarjev in slavistov za delovanje in življenje velikih slovanskih blagovestnikov sv. Ćirila in Metoda. Na mednarodnom kongresu slovanske zgodovine v čast sv. Ćirila in Metodu v Slazburgu (od 12. do 16. julija t. l.) so priznani strokovnjaki iz raznih dežel prikazali današnje stanje raziskovanja ciril-metodijskih vprašanj. Vedno bolj jasno prihaja do izraza dejstvo, da je notrenja duhovna veličina sv. bratov v misijonski praksi prišla do izra-

za predvesem v ustanovitvi in obrambi slovanskega bogoslužja in s tem slovanske književnosti. Slovenci smo ob tem jubileju dobili lepo knjigo svetovno priznanega najboljšega strokovnjaka v teh vprašanjih, sedaj, žal, že pok. prof. dr. F. Grivca: Sv. Ciril in Metod, slovanska blagovestnika, v kateri je strnil svoja dolgoletna raziskavanja na tem področju.

V spomin na pomembni dogodek 1100 letnice prihoda sv. bratov si kratko oglejmo začetke slovanskega bogoslužja ter njegov pomen v pastoralnem in cerkvenopolitičnem pomenu.

1. Ustanovitev in obramba slovanskega bogoslužja

Po zmagi nad ikonoborci se je okrepila politična in kulturna moč bizantinskega cesarstva; v to dobo bizantinske kulturne ekspanzije spada misijonsko delovanje sv. Cirila in Metoda. Po misijonskih skušnjah med Arabci in Hazari sta se sv. brata verjetno že pred pozivom moravskega kneza Rastislava pripravljala za misijonsko delo med Slovani, saj so poganski slovanski rodovi naseljavali dobršen del bizantinskega cesarstva na Balkanu. Žitje Konstantina sicer poroča, kakor da je pobuda za slovansko bogoslužje prišla od moravskega kneza, ki je prosil za moža, »ki bi v našem jeziku pravo krščansko vero razložil«. (ŽK 14) Iz navedenega poročila ni jasno, ali je Rastislav mislil le na pouk v slovanskem jeziku, ali tudi na slovansko bogoslužje. Priznani strokovnjaki (F. Grivec, J. Vajs, J. Vašica, F. Dvornik, S. Ritig, i dr.) domnevajo, da je slovansko bogoslužje svojstvena ideja sv. bratov.

Prof. F. Grivec upravičeno opozarja, da ima ustanovitev slovanskega bogoslužja svoje korenine v Konstantinovi vodilni ideji pradednih časti. Že v poslanstvu pri Hazarih je Konstantin proti judovski nacionalni omejenosti poudarjal odličnost prvotnega Adamovega plemstva, h kateremu so po Kristusu poklicani vsi narodi, ne glede na njihovo kulturno raven, brez ozira na njihovo politično in gospodarsko moč. Konstantin se je zavedal, da more mlade slovanske rodove uvrstiti v krog kulturnih krščanskih narodov le, če jim ustvari njihovo narodno kulturo, katere podlaga naj bi bilo slovansko bogoslužje. Zato je cesarju dejal, da gre rad med Slovane, če imajo knjige v svojem jeziku (ŽK 14). Zavedal pa se je tudi tveganosti in nevarnosti tega koraka. Ustanovitev narodnega bogoslužja je bila v 9. st. tudi za Bizanc novost, ki ji zaradi separatističnih teženj narodov z lastno narodno liturgijo ni bil naklonjen. Zato je Konstantin previdno postopal

in je najprej dosegel priznanje slovanskega bogoslužja pri cesarju in bizantinski vladi. Iz poročila Žitja Konstantina je razvidno, da so bili v bizantinskem cesarstvu, kakor na Zahodu, že prej poskušali približati Slovanom krščansko vero v narodnem jeziku. Veliko oviro v tem je predstavljalo dejstvo, da ne greška ne latinska abeceda nista ustrezali slovanskim glasoslovnim posebnostim. Konstantin je zato najprej sestavil novo abecedo, s katero je tenkočudno zadel jezikovne finese slovanskega jezika. (Po najnovejši hipotezi sovj. znanstvenika J. E. Granstrema, O proischoždeniji glagoličeskoj azbuki, Moskva 1955, je Konstantinu za podlago glagolske pisave služila grška umetna pisava, imenovana cryptographia.)

Učenici sv. bratov, kakor tudi bizantinski cesar Mihael III. in papež Hadrijan II. so ustanovitev slovanskega narodnega bogoslužja pripisovali posebni Božji pomoči. Tako pravi Žitje Konstantina, da se je sv. Cirilu po molitvi Bog razodel in takoj nato je sestavil črke in začel pisati evangeljsko besedo: V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu... Cesar Mihael III. pravi v pismu Rastislavu, da je »Bog, ki veleva da bi vsak k spoznanju resnice prišel, razodel črke vašemu jeziku, cesar prej ni bilo, ampak samo v prvih časih«. Papež Hadrijan II. pa piše v poslanici »Slava v višnjih Bogu«, da je Konstantin prevedel svete knjige po milosti Božji in po priprošnji sv. Klementa. Ustanovitev slovanskega bogoslužja je resnično izvirala iz svetniških globin bistroumnega filozofa Konstantina, ki je bil hkrati izreden jezikovni talent.

Tako sta sv. brata pred 1100 leti na Velikomoravskem začela opravljati bogoslužje v slovanskem jeziku. To bogoslužje se je Moravanom in pozneje panonskim Slovencem izredno priljubilo. Pisatelj spisa »Conversio Bagoariorum et Carantanorum«, ki dokazuje ustaljene pravice Salzburga v Karantaniji in Panoniji, se bridko pritožuje, da je »neki Grk, Metodij po imenu, z novo izumljenimi slovenačkimi črkami na filozofski način izpodrinil rimski jezik in rimski nauk in ugledne rimske črke ter pred vsem ljudstvom vzel ugled našim, evangelijem in cerkveni službi tistih, ki so jo opravljali latinsko«. Razumljivo je, da so se kmalu oglasili nasprotniki. Frankovski in oglejski misijonarji so bili po prihodu sv. bratov s svojimi misijonskimi metodami onemogućeni, zato so se vzdignili protiv slovanskemu bogoslužju. Toda sv. brata sta z vso vnemo zagovarjala svoj misijonski postopek. Tako sta na poti v Rim leta 867. imela dolg obrambni razgovor z oglejsko duhovščino v Benetkah. Tu si nista mogla pridobiti za-

veznikov. Oglej ni mogel sam odločiti o tako važnem vprašanju. Pri papežu Hadrijanu II pa sta dobila popolno razumevanje. Slovansko bogoslužje je bilo odobreno in po rimskih cerkvah je odmevalo liturgično petje v slovanskem jeziku.

Odobritev slovanskega bogoslužja je terjala tudi ustanovitev samostojne cerkvene province. Hadrijan II je to uresničil, ko je proti koncu leta 869. postavil Metoda za apostolskega delegata za pokristjanjenje Slovanov in ustanovil samostojno slovansko nadškofijo za Panonijo in Moravsko kot nadaljevanje oziroma obnovitev smirnijske metropolije. Hadrijanov naslednik Janez VIII je sicer v začetku leta 873. slovansko bogoslužje deloma prepovedal, toda Metod se iz misijonskih razlogov prepovedi ni držal in je svoj postopek v Rimu leta 880. opravičil ter dosegel ponovno potrditev slovanskega bogoslužja. V tem letu je verjetno Metod na poti iz Rima kot apostolski delegat za pokristjanjenje Slovanov uvedel slovansko bogoslužje rimskega obreda za tudi v hrvaški ninski škofiji. (Prim. St. Smržik, *The Glagolic or Roman-Slavonic Liturgy*, 1959)

Zaradi nerazumevanja pomena slovanskega bogoslužja za krščanstvo v Srednji Evropi je na Zapadu, z izjemo glagolskega bogoslužja v Dalmaciji, slovansko bogoslužje izginilo. Zasluge sv. bratov za to pomembno pastoralno potezo ostanejo kljub temu nezmanjšane.

Vprašanje, v katerem obredu sta sv. Ciril in Metod opravljala slovansko bogoslužje, ali v bizantinskem ali v rimskem, je znanstveno bolj sporno. Slavisti in zgodovinarji so o tem veliko razpravljali in postavljali različne hipoteze. Na podlagi dosedanjih raziskav je gotovo, da sta bila že v obdobju delovanja sv. bratov v rabi bizantinski in rimski obred v slovanskem jeziku. Vprašanje pa je, kdaj sta sv. brata prešla iz bizantinskega na rimski obred. J. Vajs in J. Vašica sta prišla do zaključka, da je slovanska liturgija rimskega obreda prevedena po grški podlagi (stalni deli sv. maše) deloma po latinškem tekstu (spremenljivi deli sv. maše), dopolnjenem po grški bizantinski liturgiji. Za grško podlago je služila tako imenovana liturgija sv. Petra, zapadni obred sv. maše v grškem jeziku, ki je bil v rabi v vzhodnem Iliriku. Zelo verjetno je, da sta sv. brata poleg bizantinske liturgije že v Bizancu ali takoj po prihodu na Moravsko prevedla liturgijo sv. Petra, saj sta se zavedala, da njuno misijonsko področje spada pod rimski patriarhat. Prav v reševaju liturgičnih vprašanj se lepo vidi širina sv. bratov ter njuna zavest vesoljnosti Kristusove

Cerkve. Širokopotezno sta spajala vzhodne in zapadne prvine, ozirajoč se ne na politične koristi Vzhoda ali Zahoda, ampak na duhovno korist in blagor mladih slovanskih narodov.

2. Pastoralni in cerkvenopolitični pomen slovanskoga

Slovansko bogoslužje je izvirna pastoralno-misijonska metoda sv. bratov. Slovani v moravski kneževini in v Panoniji so bili v glavnem že pokristjanjeni. Gotovo se morali tudi zapadni misijonarji pri pouku vsaj deloma upoštevati narodni jezik. Toda pri tem so se omejevali le na najnujnejše, kakor pričajo brižinski spomeniki, ki so po mnenju nekaterih strokovnjakov po svojem izvoru že iz dobe pred nastopom sv. Cirila in Metoda. Razumljivo je, da je na ta način pravi krščanski duh le počasi prodiral v množice; pokristjanjenje je bilo večkrat le zunanje brez globlje notranje priprave. Konstantinu je nzegova vodilna ideja pradednih časti, ideja prvotne plemenitosti človeške narave, povzdinjene v nadnaravni svet božjega otroštva, ki ga Kristus ponovno deli vsem narodom in rodovom, omogočila, da se je dvignil nad oskosrčni bizantinski nacionalni ponos in nad germanski državni imperializem, ter jasno spoznal Pavlovo misel, da v Kristusu ni ne Grka ne Barbara, ampak da je Kristus skupni cilj in središče vseh narodov človeške družine. Zato je hotel, kakor lepo pravi kardinal E. Pellegrinetti, da slovanski rodovi pridejo v stik s Kristusom po tem, kar je sleherni duši najgloblje in najnaravnnejše, po svojem maternem, narodnem jeziku.

Bogoslužje v slovanskem jeziku je sv. bratoma služilo kot odlična kateheza najosnovnejših krščanskih resnic. Odlomki sv. pisma, liturgične molitve in pesmi v domačem jeziku so Slovanom odpirale pogled v lepoto krščanske vere in omogočale, da se takorekoč mimogrede naučijo in zapomnijo najvažnejše verske resnice. Zato sta sv. brata žela tako velike uspehe. Krščanstvo Slovanom ni bila več tuja, od osovraženih tujcev vsiljena religija, ampak sprejemljiva in nad vse vabljliva resnica. Tako sta sv. brata že tedaj uresničila v sodobnem času tako poudarjeno načelo prilagoditve ljudem in razmeram.

Slovansko bogoslužje je imelo tudi cerkveno politični pomen. Samo po sebi je terjalo ustanovitev samostojne cerkvene province, neodvisne od germanskega Zahoda in od grškega Vzhoda. Ta cerkvena avtonomija pa bi semorala opirati in hkrati nuditi najboljše jamstvo politični samostojnosti slovanskih narodov. Slovani, kakor pravi dr. Grivec, naj ne bi postali predmet spora med Vzhodom in Zahodom, ampak most, ki bi družil takrat že odtujene latinsko germanske elemente

z grško bizantinsko kulturno dediščino v eni vesoljni Kristusovi Cerkvi.

Zamisel sv. bratov, ki so jo razumevajočo podpirali takratni rimski papeži, se zaradi ozkosrčnega nasprotovanja frankovske duhoščine in zaradi nerazumevanja kneza Svetopolka ni mogla uresničiti. Njune ideje pa so ostale žive. Zasedimo jih v današnjih težnjah, približati liturgijo ljudstvu, v sodobnih poskusih, najti pot za dialog z ločenimi krščanskimi brati. Zato je raziskovanje življenja in delovanja sv. bratov, proučevanje staroslovanske liturgije prav danes tako aktualno.

Pokojni papež Janez XXIII je v pismu slovanskim škofom (*Magnifici eventus*) opozoril, da je spomin stoletnice slavnega dogodka, kar sta sv. Ciril i Metod prišla iz Carigrada na Velikomoravsko, tesno povezan s prizadevanji, ki jih ima II vatikanski vesoljni zbor pred očmi. Sv. brata sta bila v 9. st. blagovestnika preziranih slovanskih rodov, v 20 st. pa postajata vedno bolj učitelja vesoljne Cerkve.

FRANC PERKO

BAŠTINA SVETE BRACE

»Po divnom određenju Božje Providnosti u isto vrijeme pada stoljetna uspomena na jedan značajni događaj, kada slavimo i II Vatikanski Opći Sabor i izgleda usko povezan sa željama, koje Opći Sabor ima pred očima. Ove se godine, naime, napunja punih jedanaest vjekova, otkako sv. Ciril i Metod, vrlo glasoviti apostolski par, pošavši iz Carigrada, stigoše u Veliku Moravsku«. Tako je započeo svoje Apostolsko pismo biskupima slavenskih naroda bl. usp. Papa Ivan XXIII. U prigodnom je nagovoru 13. V ov. god. isti spomenuo: »Prošlog 2. veljače otvorili smo značajnu godišnjicu uputivši dio blagoslovljenih svijeća katedralnim crkvama slavenskih naroda, da bi time na nju upozorili svijet«. U spomenutom pismu piše Papa slavenskim biskupima: »Vaša dužnost će sada biti da se pobrinete, da se vašim vjernicima, na svečanim proslavama, iznese pred oči život, duhovna veličina, putovi, djela, napor i znoj sv. Cirila i Metoda; sve što su podnijeli i poduzeli zato da ih obrate Kristu i sve više i više privedu pravoj uljudbi i kulturi«.